

4/7

SVENSKT GUDS- TJÄNST- LIV

*Tidskrift för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

HÄFTE 2 / ÅRGÅNG 22 / MAJ 1947

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
<i>Adell, Arthur</i> : Anmälan	1, 120
-- » -- Gemensamt arbete mot gemensamt mål	79
-- » -- Nordiskt utskott för tidegården	105
<i>Allard, Fredrik Martin</i> : Flerstämmig musik från utgången av 1600-talet i Linköpings stiftsbibliotek	36
<i>Andersén, Harald F.</i> : Tidegårdens förnyelsesträvanden i Finland	2
-- » -- Två decenniers kyrkomusikaliska utveckling i svenska Finland	111
<i>Arnér, Gotthard</i> : Ny kyrkomusik	27
<i>Buchholz, Friedrich</i> : Alpirsbach	116
<i>Carlsson, Sten L.</i> : Svenskt körarbete under 1946	13
<i>Cnattingius, Bengt</i> : Finländsk medeltidskonst	42
<i>Edwall, Pehr</i> : Musikupplagan till »Sjungom»	50
Laurentius Petri Sällskapet	52, 107
<i>Lindquist, David</i> : Biskopsvigning och kyrkoherdeinstallation	45
-- » -- Textkommittén av år 1850	118
<i>Mall, Carlton H.</i> : Tidegården och den evangeliska kristen- heten i Amerika	96
<i>Nielsen, Svend Aage</i> : Davids Psalmer i videnskabens og evan- geliets Lys	67

<i>Peters, Knut: Vallentunaboken</i>	25
— » — Medeltida breviarietradition	57
Recensioner	31, 88
<i>Segelberg, Eric: Ett tyskt breviarium från förra seklet</i>	114
<i>Stenberg, Ragnar: Kyrklig skrud och prydnad</i>	18
— » — De liturgiska studierna i kyrkomusikerutbildningen	33
— » — Liturgi och konst	89
<i>Wallin, Karl Erik: Nordiskt konvent i Helsingör</i>	102
<i>Wöldike, Mogens: Nogle problemer ved Udførelsen af ældre</i>	
Musik	5
<i>Zethelius, Gudrun: Laurentius Petri Sällskapets studiekon-</i>	
vent och årsmöte	107
<i>Ahlén, Waldemar: Svensk orgelkonst 1946</i>	45

S V E N S K T G U D S T J Ä N S T L I V

UNDER MEDVERKAN AV
 INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
 KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM
 SAMT SOM REPRESENTANT FÖR SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER:
 KOMMINISTER RAGNAR STENBERG, LIDINGÖ.

UTGIVEN AV
 KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.
 Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
 i mars, maj, september och december.

Rel. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 144 00. Postgiro 30843.
 Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.
 Annonpris: 20 öre pr mm enkel spalt.
 Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller: Komminister Ragnar Stenberg, Lidingö: De liturgiska studierna i kyrko-
 musikerutbildningen. — Prosten F. M. Allard, Linköping: Flerstämmig musik från utgången av 1600-talet
 i Linköpings stiftsbibliotek. — Intendent Bengt Cnattingius, Linköping: Finländsk medeltidskonst. —
 Docent D. Lindqvist, Lund: Biskopsvigning och kyrkoherdeinstallation. — Domkyrkosyssloman Pehr
 Edvall, Musikupplagan till "Jungom". — Laurentius Petri Sällskapet. — Meddelanden.

Bo Wedrups Orgelbyggeri

FIRMA ORGELTJÄNST

U p p s a l a

Kungsgatan 30 B - Tel. 363 57
41295**Herman Nordfors & Co.
ORGELBYGGERI**

innehar statens mästarebrev

LIDKÖPING

Tel. Kontoret 201 45 Tel. Bostaden 205 92

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruk-
tioner. Moderniseringar, insättning av elek-
trisk bälgdrift och stämningar utföras om-
sorgsfullt.

Dispositions- och kostnadsförslag på begäran.

**Doktors-
avhandlingar**

tryckas perfekt å

**Skånska
Centraltryckeriet**

Grönegatan 14

Lund. Tel. 10275

Goda idéer

TECKNING RETUSCH
 KLICHÉER SKYLtar

KÖHLERS KLICHÉ

Tel. 16734.10842

Malmö ANSTALT
 ST. NYGATAN 54

De liturgiska studierna i kyrkomusikerutbildningen.

När ämnet liturgik upptogs bland examensfordringarna för högre organist- och kantorsexamen, innebar detta, att kyrkomusikernas utbildning förbättrades på ett område av största betydelse för deras kommande gärning. Tidigare hade eleverna i organist- och kantorsklasserna vid dåvarande Kungl. Musikkonservatorium erhållit handledning i »ritual», vilket innebar en orientering i kyrkohandboken och dess liturgiskt-musikaliska bilagor. De blivande kyrkomusikerna måste ju känna till kyrkans böcker och gudstjänstens gång för att överhuvud kunna fullgöra sin kyrkomusikaliska uppgift. Någon undervisning om själva gudstjänstlivet, dess väsen eller historia, meddelades icke. Att sedan kyrkomusikerna genom självstudier, utländska resor och praktisk tjänstgöring mången gång förvärvade djup förtrogenhet med det liturgiska livet här hemma och utomlands, är ett faktum, som man med glädje noterar. Liturgiken upptogs dock icke i studieplanen, förrän kyrkoherden i Danderyd, Teol. Dokt. A. O. T. Hellerström, 1930 blev knuten till Musikkonservatoriet som lärare i ämnet och fick planlägga och organisera undervisningen. D:r Hellerström utgav 1932 sin »Liturgik» (2 uppl. 1940) och har utfört ett grundläggande och fruktbara arbete på kyrkomusikernas liturgiska fostran till sin avgång från Kungl. Musikhögskolan våren 1946.

Numera torde ingen initierad ifrågasätta nyttan eller nödvändigheten av liturgisk utbildning för blivande — och även för utövande kyrkomusiker. Det går visserligen att spela och sjunga i kyrkan utan liturgisk skolning, men kyrkomusikerns uppgift är förvisso av djupare dimension än så. Organisten och kantorn äro båda förkunnare. Även om de fullgöra sin uppgift inom konstens område, skola de ställa sin konstnärliga insats i gudstjänstlivets tjänst på ett sådant sätt, att det sker till Guds ära och församlingens rätta uppbyggelse. Därför har också det liturgiska studiet ett praktiskt syfte, nämligen att föra in den blivande kyrkomusikern i kyrkans gudstjänstliv och förmedla en sann inlevelse i detta. Vägen dit går genom grundliga studier. Först och främst är det av vikt, att den blivande kyrkomusikern själv deltar i kyrkans gudstjänstliv och härigenom lär sig förstå dess väsen och anda. Numera är också den praktiska utbildningen så ordnad, att deltagarna i den liturgiska sången medverka vid gudstjänster av olika

slag enligt mässboken eller vid tidegärder av kyrkans traditionella typ.

Det hela skulle dock stanna på ett mer eller mindre dilletantmässigt plan utan ett teoretiskt studium av gudstjänstens gestaltning och liturgiens historia. Såväl högmässan som bönegudstjänsterna och de olika kyrkliga akterna, sådana vi nu äga dem i vår kyrkas ordning, äro ju resultat av en historisk utvecklingsprocess av största intresse, och det kyrkomusikaliska stoff vi huvudsakligen röra oss med till de liturgiska texterna är ett arv från fornkirkans dagar och den äldre medeltiden med rötter ned i synagogan och tempelgudstjänsten i Jerusalem. Det gäller att åtminstone hjälpligen lära känna något av denna historia, som alltjämt är levande i vår gudstjänst. Därför måste det liturgiska studiet omfatta en historisk genomgång av gudstjänstlivets gestaltning under olika tider, framförallt den västerländska tradition, som ligger till grund för och ur vilken vår nutida liturgi vuxit fram. Av särskild vikt är givetvis att känna till huvuddragen av den evangeliska gudstjänsten på svensk botten.

Det är ju uppenbart, att de senare årtiondenas förnyelse av kyrkosång och gudstjänstliv har sin betingelse i en fördjupad kännedom om den svenska kyrkans liturgiska tradition. Här har den nyare forskningen, framför allt Edv. Rodhes banbrytande insats, öppnat nya vägar till en gudstjänstlivets och kyrkosångens renässans efter klassiskt svenska linjer. Vi kunde säga en nyskapelse på grunden av vår egen tradition, som utan tvivel är enastående i den evangeliska kristenheten. Skall en kyrkomusiker numera ställa sina krafter i dessa förnyelsesträvandens tjänst, måste han gå till verket med en nödtorftig kunskap om det svenska gudstjänstlivets historia och särart. Det var på den punkten det brast i det eljest beundransvärda arbete, som utfördes av genombrottsmännen inom en äldre generation. Man hämtade sina liturgiska idéer från Tyskland och skapade gudstjänstformer, som saknade så gott som all anknytning till svenska sedvänjor. Samtidigt formade sig den kyrkomusikaliska gestaltningen till en för svensk tradition främmande blandprodukt av gammalkyrkligt och modernt, som efter en mansålder redan verkar förlegad. Den som går till verket med en mer gedigen liturgisk skolning, behöver icke riskera sådana missgrepp. Förtrogenheten med svensk gudstjänsttradition gör kyrkomusikern på ett helt annat sätt skickad för sitt krävande värv.

I detta sammanhang bör även framhållas de stora landvinningar forskningen gjort på den gregorianska sångens och den evangeliska koralens område. Dessa nya rön måste även aktualiseras i det liturgiska studiet. Genom vår nya mässbok har en rik skatt av den traditionella kyrkosången införlivats med nutida svenskt gudstjänstliv. Även om detta stoff till stor del faller inom musikteoriens och musikhistoriens område, måste det få en plats även inom liturgikens ram. Det gäller att förstå den gamla kyrkosångens väsen och dess uppgift inom gudstjänsten som bärare av tillbedjan och lov. Här räcker det icke med ett renodlat musikstudium, utan den musikaliska formen måste studeras i sitt samband med gudstjänstens gestaltning och de olika arter av liturgiska texter, vilkas tolk kyrkosången skall vara. Genom att på detta sätt ställa in musikstudiet under gudstjänstlivets helhetssyn får kyrkomusikern ett fast grepp på sin uppgift och undviker faran av att hamna i en estetisism — i vilken riktning denna nu än går — som under alla förhållanden är främmande för liturgiens anda.

Ett glädjande och påfallande drag i nutida svenskt gudstjänstliv är kyrkoårsprincipens förnyelse. Det må gälla den rikare växlingen i liturgisk skrud eller kyrkomusikens mer smidiga anpassning än förr efter kyrkoårstidernas skiftningar. Här är ett moment, som måste uppmärksammas av kyrkomusikern. Och på denna punkt krävs gedigen kunskap. Det är därför helt naturligt, att den liturgiska undervisningen i hög grad måste framhäva de värden vårt kyrkoår har att skänka. Utöver lärobokens framställning genomgås också varje termin i föreläsningarna aktuella kyrkoårsmoment mer ingående. Det måste vara av största vikt att kyrkomusikern får en handledning i de olika kyrkoårstidernas liturgi, dels i historisk belysning, dels med framhävan av de möjligheter vi ha att inom ramen för vår gudstjänst tillvarataga detemporeprincipen.

Till liturgikens studium hör också kännedom om kyrkorummet, dess uppbyggnad, utsmyckning och inredning. Här kan man icke kräva detaljkunskap av en kyrkomusiker. Ämnet är omfattande ändå! Men kyrkomusikern bör ha en orientering över det heliga rum, där han utför sin gärning, och förstå något av dess symbolik. Denna gren av ämnet genomgås föreläsningsvis, och det är glädjande, att detta avsnitt av studiet väcker stort intresse. För att stoffet skall bli levandegjort, har också museibesök ingått i undervisningen. En kyrkomusiker med intresse för detta område av äm-

net bör kunna ha stor nytta av sina kunskaper i detta stycke i sitt kall. Organister och kantorer med god liturgisk skolning kunna framdeles tänkas undervisa icke endast i kyrkosång och gudstjänstmusik utan också i sådana ting som kyrkorummet, dess historia, utsmyckning och symbolik. Detta må sedan vara bland församlingens ungdom eller vid liturgiskt-kyrkomusikaliska kurser.

Att lära människor se såväl sången som musiken, kyrkokonsten eller symboliken under gudstjänstens synvinkel är en både stor och tacksam uppgift. Det är också detta som är meningen med de liturgiska studierna i kyrkomusikernas utbildning vid Kungl. Musikhögskolan. De synpunkter, som här givits, ha velat betona vikten av detta studium och dess betydelse för kyrkomusikerns stora och maktpåliggande gärning inom gudstjänstlivet i vår kyrka.

Ragnar Stenberg.

Flerstämmig musik från utgången av 1600-talet i Linköpings stiftsbibliotek.

I professor T. Norlinds arbete »Från tyska kyrkans glansdagar» del II s. 17 omnämnes ett verk av Hieronymus Prætorius »Cantiones sacræ de præcipuis festis totius anni 5, 6, 7 et 8 vocum etc.». Detta verk finnes i musikaliska akademiens bibliotek och har förut tillhört Tyska kyrkans samlingar i Stockholm. Prof. Norlind omnämner också, att samma verk tillika förekommer i Linköpings stiftsbibliotek. Det förvaras där i sex stämböcker, vilka dessutom liksom stockholmstrycket innehålla körverk av andra authorer. Bibliotekarien Gobom har i Linköpings Biblioteks Handlingar Bd 2:2 ägnat dessa stämböcker en bibliografisk beskrivning. Härmed lämnas en redogörelse för deras innehåll, huvudsakligen ur musikalisk synpunkt.

De äro till antalet sex (urspr. åtta) och innehålla stämmor till följande verk.

I. Cantiones sacræ de præcipuis festis totius anni 5, 6, 7 et 8 vocum. Autore Hieronymo Prætorio. Organista in æde S. Jacobi Hamburgensi. — Hamburgi. — Excudebat Philippus de Ohr. Anno MDCLIX (1599).

II. Trias precum vespertinarum, qua continentur: Canticum B. Mariæ Virginis, intonationes cum psalmis et clausulæ in precibus

vespertinibus consuetae, quas Benedicamus vocant. — Et ad octo usitatos tonos: et ad duodecim Modos Musicos, tam quaternas quam quinis et senis vocibus: eleganti harmonia et quibus vis instrumentorum Musicorum generibus communi, expressa et decantata a *Christophoro Demantio* Musico. — [Cantus]. — Impressum Noribergæ, Typis Catharinæ Alexandri Teodorici Viduæ. Sumptibus Conradi, Agricolaë, Bibliopolæ.

III. *Centuriæ sacrarum cantionum et motectarum* (ut vocant). 4—9 et plurum vocum in gratiam Ecclesiarum recens editarum. Authore *Nicolao Gotschovio* Rostochiensi, in — ibidem ad D. Virginem Musico organico. — *Decas quarta*. — [Sexta vax.] Rostochii. Typis mylliandrinis, Impeusa Autoris. Anno MDCXI.

IV. Zu Gottes Lob und zu ehren der Ehrwürdigen, Edler, Gestrengen, Erntheuten, Hochgelahrten Herrn Kirchen-Räthen und Eltisten des christlichen Evangelischen Gemeine Deutscher Nation in der Altenstadt Prag etc. ist dieser Gesang componirt und am Tage der ersten Grundlegung ihres loblichen Kirchenbaues als den 27 julii anno 1611 gesungen worden. Welches ihnen wolernanten Herren der Autor hiemit demütigst dediciret und verehret.

Martinus Krumbholz Bensenus dieser Zeit bey S. Nicolai Kirchen in der Altenstadt Prag Organist. — [Tenor I] — Leipzig gedruckt und verlegt durch Abraham Lamberg.

V. *Skrivna noter till 40 hymner* utan angivande av autorer och dessutom utan beteckning av stämantal med ett par undantag.

*

TILL I.

CANTIONES SACRÆ ETC.

Hieronymus Prætorius (1560—1629) var organist i S:t Jacobs församling i Hamburg. Han förekommer ofta i de svenska stiftsbiblioteken. Det ovannämnda Stockholmstrycket är angivet i T. Norlinds artikel »Vor 1700 gedruckte Musikalien in den schwedischen Bibliotheken», upptagen i Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft del IX 1907—08 s. 201, under det att Linköpingsstrycket först senare kommit till kännedom. Båda dessa tryck, daterade 1599, äro tyvärr defekta, särskilt Linköpingsstrycket, men de suppleras lyckligt varandra, så att man med deras hjälp är i stånd att återge samtliga hymner i partitur, se sid. 38. Leichtentritt omnämner i Denkmäler deutscher Tonkunst (föruk. DDT), del

XXIII, att H. Prætorius under åren 1616—1625 utgav ett stort samlingsverk, vilket dels innehåller omtryck av redan förut utgivna verk, dels nya kompositioner. De här påtalade musiktrycken äro sålunda föregångare till samlingsverket. Likaså en upplaga av år 1607. I samlingsverket band I, som utkom 1622, förekomma 49 motetter (här 47) samt 17 med secunda pars (här 15). Anordningen är densamma som här, d. v. s. enligt titeln hymner för kyrkoårets alla festdagar i den ordning, vari de komma. Varje stämbok är i slutet försedd med en index, upptagande för adventstiden 2 hymner, för jul och nyår 4, för epifanias 2, för Marie kyrkogångsdag 1, för Marie bebådelsedag 1, för passionstiden 3, för påsken 3, för himmelfärdsdagen 2, för pingsten 2, för trefaldighetssöndagen 2, för Johannes Döparens dag 2, för Marie besökelsedag 1, för Mikaëlidagen 2 samt slutligen »Ad placitum» 5 hymner. Häri äro sec. partes, som bära nummer, ej medräknade.

Leichtentritt har i DDT överfört n:r XIII och XIV Ab oriente venerunt med secunda pars för epifanias, n:r XIX Videns Dominus, n:r XX och XXI O bone Jesu med secunda pars och n:r XXIII O vos omnes, samtliga för passionstiden till nutida tonspråk, sammanfattade i partitur. Jag har gjort likaledes med n:r XXVII Omnes gentes, prima pars för himmelfärdsdagen. Den är åttastämmig och avsedd för dubbelkör i den venetianska skolans stil.

Samtliga hymner äro på latin och försedda med förord både på latinsk prosa och vers för att rekommendera autor hos vederbörande. Därtill kommer ett längre förord av H. Prætorius själv i tenorstämman, samtliga i tidens vanliga, svulstiga stil.

*

Linköpingsupplagan		Stockholmsupplagan	
Stämböckerna i ordn.-följd	Upplagens benämningar	Stämböckerna i ordn.-följd	Upplagens benämningar
Cantus I	Discantus	Cantus I	
„ II saknas	[quinta vox]	„ II	quinta vox
Altus I		Altus I	
„ II	sexta vox	„ II	sexta vox
Tenor I		Tenor I	
„ II saknas	[septina vox]	„ II	septina vox
Bassus I		Bassus I	
„ II	octava vox	„ II saknas	[octava vox]
S:a 6 stämböcker		S:a 7 stämböcker	

TILL II.

TRIAS PRECUM VESPERTINARUM ETC.

Johann Christoph Demantius (1567—1643), kantor i Zittau 1597 och i Freiburg 1604. Verket betecknas som en triad av liturgiska böner vid vespergudstjänster, 4—6-stämmiga, utgörande:

1. *Intonatio* (vesperns inledningsord med Gloria Patri, som avslutas med Amen och Alleluja samt salutation med Amen);

2. *Magnificat* med Gl. P. samt

3. *Benedicamus* Domino.

Liturgens partier äro uteslutna utom före svaret till *Benedicamus*, där dessa ord sjungas till melodi i kvadratnotskrift, allt med latinsk text.

Uppställningen är ordnad efter antalet stämmor. Början göres med de fyrstämmiga. Efter en synnerligen välformad *Intonatio* med tillhörande stycken följer *Magnificat* och *Benedicamus* i stil med de 8 psalmtönen. Till dessa hör tydligen samma *intonatio*, som är utsatt endast till första psalmtönen. Så komma de 5-stämmiga triaderna, inledda med en ny *intonatio* med tillhörande stycken till de 8 psalmtönen. Sist följa de sexstämmiga körpartierna, likaledes inledda med särskild *intonatio* med tillhörande stycken, därvid är att märka delar av *Magnificat* såsom »*Sicut locutus*», »*Essurientes*», »*Fecit potentiam*» understundom framträda fyrstämmigt.

De sexstämmiga omfatta såväl de autentiska som de plagala kyrkotonarterna. En liknande anordning omnämmer docenten C.-A. Moberg i Crügers »*Paradisus*», närmare bestämt n:r II, som använts vid Västeråsskolan redan strax efter verkets tryckning 1626 (*Kyrkomusikens historia* s. 421). Såväl i de femstämmiga som de sexstämmiga *Magnificat* förekomma emellanåt en del beteckningar på italienska eller blandspråk, som tyda på att motivet till sången ifråga är hämtat ur någon av sångarna känd, ofta nog världslig visa, vilken benämns efter sin titel eller sina begynnelseord i likhet *l'homme armémässan* etc. Jag har antecknat följande: till första psalmtönen bland de femstämmiga: *super cantava* (jag (?) sjöng), till den andra *Gia Febo* (tidigare »*Febo*»); till den tredje *Tirsi morit volea* (?), till sjunde *Spuntavangia* (?), och bland de sexstämmiga: *super l'aura dolce* ((blåser) en ljuv fläkt); *come necaldi estivi* (»såsom i varma sommarkvar»); *poi che vol* (efter det att ni etc.) *Lasso che maj* (trött som aldrig); *esio midoglio*

(jag sörjer över detta); occhi sereni e chiari (klara och rena ögon); horche l'aura tranquilla (möjl. lyssna till den lugna fläkten. Detta är möjligen en blandning av tyska och italienska. Det tyska inflytandet var denna tid stort i norra Italien); leggi adre Ninfe (graciösa nymfer). De inom parentes satta översättningarna, som jag har lektor Lilliedahl att tacka för, kunna naturligtvis ej bliva fullt korrekta, enär man ej känner fortsättningen av visan, men de ge dock en aning om visornas innehåll.

De 6-stämmiga i kyrkotonarterna hållna Magnificatmelodierna avslutas med 6-stämmiga motetter till psalt. CIX, CXLVII, CXVI, CXII samt Veni sancte Spiritus.

De 5- och 6-stämmiga se ej ut att kunna sammanföras i partitur, enär Cantus II (quinta vox) ej längre finnes i Linköpings stiftsbibliotek (stockholmsupplagan upptar efter Cantiones sacræ andra verk) och i Bassus II (octava vox) saknas detta verk helt och hållet. Enligt upplysningar från musikaliska akademiens bibliotek förekommer intet belägg för att detta verk skulle finnas annorstädes i Sverige. Eitners Quellenlexikon uppger väl, att det är bevarat i tyska bibliotek och i British Museum. Men efter andra världskriget har ännu ingen förbindelse uppnåtts med tyska bibliotek, och British Museum lånar ej ut äldre körverk till annat land.

Jag har i partitur sammanfört den första fyrstämmiga triaden. Kvint- och oktavparalleller förefinnas ej, men jag har lagt märke till tre framträdande tvärstånd i magnificatsatsen. Bruket av tvärstånd blev under loppet av 1600-talet så vanligt, att det kan sägas tillhöra stilbilden¹⁾. Taktstreck, som denna tid ännu ej brukades, ha av mig vid »mätningen» utsatts med prickade linjer. Det är intressant att iakttaga, att de åsatta notvärdena, särskilt där melodi-linjen framträder, nära ansluta sig till textens betoningar.

*

TILL III.

CENTURLÆ SACRARUM CANTIONUM ETC.

Nicolaus Gotschovius från Rostock levde 1620 i New Stargard. År 1608 kallar han sig organist vid Jungfrukyrkan i Rostock. Det här föreliggande verket är den 4:de dekadens. Den omfattar enligt sitt namn 10 motetter, varav 6 med latinsk och 4 med tysk text

¹⁾ Upplysning av prof. C.-A. Moberg.

5, 6, 8, 9, 10-st. Cantus I omfattar sid. 45—70, Cantus II finnes ej i Linköpings stiftsbibliotek, Altus I omfattar sid. 57—80, Altus II sid. 41—61, Tenor I sid. 45—70, Tenor II saknas, Bassus I omfattar sid. 53—58; räcker blott till n:r 3, secunda pars, som blott påbörjats. Det övriga saknas. I Bassus II saknas verket helt och hållet. Då n:r 1—3 äro 10- och 9-stämmiga, är verket alltför korrumpert för att kunna sammanföras i partitur. Decas I och II finnas enligt Eitner i Tyskland, — om de ännu undgått förödelsen. Decas IV, som här föreligger, skulle sålunda vara unikt, men hittills omöjligt att återge.

*

TILL IV.

ZU GOTTES LOB ETC.

Martin Krumboltz härstammade från Bensen i Schaumburg och var enligt titeln år 1611 organist vid Nicolaikyrkan i Prag-Altstadt. Sången avsjöngs d. 27/7 1611 vid grundläggningen av kyrkan. Den är 8-stämmig, men i Linköpingstrycket tyvärr defekt. Cantus I och Bassus I och II sakna den helt och hållet. Texten är tysk och hämtad ur Esra 3 kap.

*

TILL V.

DE SKRIVNA NOTERNA

ange varken kompositör eller stämantal för de olika tonsatserna med undantag av n:r 39 och 40, resp. 12-st. och 8-st. I n:r 31 och 32 är svensk text skriven under den ursprungliga tyska med därav betingade gjorda förändringar i noterna. Texterna äro både latinska och tyska. Notskriften är mycket väl gjord och bereder ej större svårigheter vid sammanförande i partitur. N:r 31 är hämtad ur Psalt. 103:15, 16 och har troligen sjungits vid begravingar. Den verkar till sin struktur mycket överskådlig. Förmodligen består den av 2-fyrstämmiga körer.

*

Dessa sex stämböcker äro i kvartformat (16×20 cm.), varav 4 äro inbundna i pergamentspärmor och 2 (discantus och bassus I) i nutida halvfranska band. Samtliga äro skänkta till Linköpings

gymnasium enligt en anteckning i tenorstämbooken på latin av en hemvändande fältpredikant vid Östgöta kavalleriregemente Johan Nilsson Eosander, född 1600 och död 1661 som kyrkoherde i Åsbo. Anteckningen, som finnes in extenso i Linköpings Biblioteks Handlingar Bd 2:2, utg. av d:r Gobom, lyder i svensk översättning sålunda: »Denna (d. v. s. tenorstämbooken) jämte sju andra sångböcker av samma slag tillägnar Johannes Nicolaj Eosander, (öst-)göte, Linköpings vittberömda gymnasium såsom ett tecken på att visa tacksamhet mot Gud — hurudant det nu än är — för hans välvilliga och faderliga befrielse ur många och gruvsamma faror i främmande land under det kejserliga kriget och för min lyckliga hemkomst därifrån till fäderneslandet. 22 augusti 1634.»

Böckerna ha säkerligen kommit till användning. Musikundervisningen stod denna tid högt vid lärdomsskolan, där även skulle undervisas i figuralsång. Åt musikämnet var anslaget daglig övning mellan kl. 12—1 p. d.; alltså 6 t. i veckan. Utom det att samtliga böcker här och var bära spår av tummade och solkiga blad, särskilt de skrivna noterna och att en och annan sång försetts med överskriven svensk text, så finnes i Altus I på insidan av slutpärmen 21 namn under varandra, varav 2 överstrukna, och då kan man fråga sig: »Vad skulle detta vara om ej en förteckning på sångarna?» Å första sidan av de skrivna noterna i Tenorstämman läsa vi följande anteckning tvärs över marginalen: »Cantores amant Eumores», kanske en förmaning av läraren till eleverna att beflita sig om ett gott uppförande. Denna förmaning syntes också beaktad, ty i Bassus II läsa vi på ett blankt blad i slutet av boken: »Dni (Domini!) cantores amant Eumores. Daniel adest (eller kanske abest)». Underskrift: »Cantor Daniel».

F. M. Allard.

Finländsk medeltidskonst.

Årgång XLVI av Finska Fornminnes föreningens tidskrift (1945) innehåller en akademisk avhandling av Olga Alice Nygren om helgonen i Finlands medeltidskonst. Den bör inte passera obemärkt i vårt land. Att den kunnat utarbetas och publiceras under finsk-ryska krigets svåra slutskede vittnar på ett storartat sätt om finsk ihärdighet och om hängivenhet för uppgiften. Samtidigt måste det

Olga Alice Nygren, Helgonen i Finlands medeltidskonst. Helsingfors 1945.

erkännas, att avhandlingen inte undgått att präglas av isoleringen under kriget. Detta röjer sig dels i begränsad omsyn beträffande facklitteraturen dels i en ytterlig sparsam illustrering. Om den förra bristen i någon mån kunnat ersättas av författarinnans goda omdöme och lärdom är den senare likväl besvärande för en svensk läsare, som för att följa med texten måste ha Meinanders båda grundläggande arbeten från 1900 och 1908 till hands. Tyvärr äro båda dessa försedda med ett illustrationsmaterial, som inte kan betecknas som tillfredsställande.

Författarinnan följer den vanliga uppställningen av det hagiografiska materialet. Hon börjar med den heliga familjen och övergår sedan till apostlar och evangelister. Därefter skildras martyrer och bekännare, de fyra kyrkofäderna samt ordenshelgon för att avslutas med fyra nordiska helgon. Hennes material är uteslutande skulpterade och målade bilder, däremot dras andra framställningar som sigillbilder egendomligt nog ej in i sammanhanget.

Den finska medeltidskonsten är i sin ringa omfattning inte svår att överblicka, begränsad som den är till tidsepokens senare del. Några överraskningar väntar man sig inte. Men författaren har ändå flera sådana i beredskap. Ett sådant är S. Henriks kenotafgrav i Nousis med dess graverade kopparplattor, skänkta av biskop Magnus Tavast på 1420-talet. På locket framställes biskopen i stor skala och på sidorna, som i femton avsnitt skildrar helgonets liv. Deras europeiska ursprung är odiskutabelt, men författaren påpekar — liksom andra forskare före henne — att en noggrant utarbetad plan av finsk härkomst måste ligga bakom verket. Alla detaljer i framställningen tyder på ett direktiv från ett mycket sakkunnigt finskt håll. Mycket överraskande äro också fyra scener ur S. Catharinas legend, som återgivas på Lojo kyrkas valv. De skildra helgonets besök hos eremiten, som omvänder henne till kristendomen, hennes första möte med Jesusbarnet, eremiten dötpande henne och slutligen hennes förmälning med Jesusbarnet. Dessa scener ha i europeisk konst endast återgivits av ett par italienska konstnärer, och de kända legendsamlingarna ha ingenting att berätta om helgonets omvändelse. Helt okända äro de dock icke i handskrifter från 1200-talet och senare. I kristenhetens mest avlägsna och fattiga provins möter man i den anspråkslösa lilla sockenkyrkan samma scener som ett par konstnärer i Italien återgivit på 1300-talet och en dansk skulptör vid 1500-talets början. På vilken väg kan detta ovanliga motiv ha nått Finland? En dansk

mellanhand kan säkert förutsättas. Men Lojo kyrkas målningar innehålla även ett par andra anmärkningsvärda framställningar, nämligen några ytterst ovanliga scener ur S. Helenas och S. Christophorus' legender. Författarinnan har därför antagit, att en hög andlig dignitär, troligen en biskop, med djup teologisk kunskap uppgjort programmet för bildutsmäckningen i denna kyrka.

Det skulle vara frestande att ingå på flera sådana detaljproblem, som satt författarinnans lärdom och skarpsinne på prov, men utrymmet förbjuder det. Man konstaterar också, att hon i principiella frågor intar en ståndpunkt, som betingats av måttfullhet och sunt omdöme. Sålunda avfärdar hon som svärmeri vissa äldre forskares överdrivna föreställningar om den forntida religionens fortlevande i kristendomen. Frö har t. ex. ansetts leva i S. Erik, Tor i S. Olov. Med eftertryck betonar författarinnan, att kulten av dessa helgon var en strängt kyrklig företeelse, som lanserades av kyrkans män. Det kan icke gärna ha varit det obildade folket, som avgjort kultens utformning — eller skulle kanske prästerna försökt utdriva Belsebub med Belsebub? Folkets inflytande på de kristna åskådningarna har aldrig varit av primär betydelse. Dessutom finnes egentligen ingenting i S. Olovs och S. Eriks ikonografi, som kan härledas ur folkföreställningar utan att bättre förklaras vara av kyrkligt ursprung.

I efterskriften erinras läsaren om att man för Sveriges del ännu saknar en helgonikonografi, och för Danmarks och Norges del är det knappast bättre ställt. När man betänker att det fattiga, krigshärjade Finland kunnat ge en framställning i detta ämne blir man verkligen imponerad. Låt vara att det finska materialet i jämförelse med de andra skandinaviska länderna ter sig ytterst blygsamt. Men resurserna äro också så olika, att jämförelsen ändå utfaller till vår nackdel. Borde det inte snart kännas som en ganska besvärande plikt för våra forskare på medeltidens konst — de äro nu dessvärre rätt få — att planlägga en svensk helgonikonografi. Så omfattande som materialet är kan det knappast bearbetas av *en* person. Därför borde en hel kommission bildas med ett antal medarbetare bland konsthistoriker, liturgiforskare och medeltidshistoriker. Allra helst skulle man önska att en sådan kommission tillsattes för de fyra nordiska länderna, och att det blivande verket omfattade hela Skandinavien som ett uttryck för en storslagen gemenskap, som för femhundra år sedan existerade som en verklighet.

Bengt Cnattingius.

Biskopsvigning och kyrkoherdeinstallation.

I kyrkohistorisk årsskrift 1914 har Herman Lundström avtryckt två ordningar för biskopsvigningar, som han funnit i T 67 i Linköpings stiftsbibliotek¹). Lundström förmodar, att det första av dessa ritual härrör från Erik Benzelius d. y., som under åren 1731—1742 var biskop i Linköpings stift. »I hvarje fall lärer väl sannolikt han vara den, som låtit ombesörja dessa ur mer än en synpunkt intresseväckande uppteckningar». Ritualen har kommit till användning år 1725, när ärkebiskop Matthias Steuchius invigde Sven Camén till biskop i Västerås' stift. Akten ägde rum i Uppsala domkyrka.

I Linköpings stiftsbibliotek förvaras en Hand-Bok, tryckt i Stockholm 1693, med följande anteckning: »Consistorii Lincopensis Bok, som kom til at stanna quar år 1694, emedan ett ark ther uthi fattades, at ingen kunde eller wille henne emottaga». Denna handbok innehåller flera anteckningar av liturgiskt intresse.

Här finner man också två ritual för biskopsvigningar. Det första: Sättet at inwiga en Biskop (I), överensstämmer i huvudsak med det av Lundström publicerade aktstycket. Smärre olikheter kunna dock konstateras. Enligt handbokens formulär står inaunderandus upp under biskopens tal. Fullmakten överlämnas med orden: »Jag antwardar tig Biskopsämbetet in nomine Patris, Filii et Spiritus Sanctus. Amen». Förmodligen har ritualen vid Caméns biskopsvigning i Uppsala med vissa ändringar brukats i Linköpings stift.

Den andra ordningen för biskopsvigning, som är vida utförligare, har kommit till användning, när Andr. O. Rhyzelius år 1744 vigdes till biskop efter Benzelius d. y. Vigningen förrättades av ärkebiskop Jakob Benzelius²). Då denna ordning företer en viss olikhet med det ritual, som omnämnes av Baelter, avtryckes det här. (II).

Handboken av år 1693 i Linköpings stiftsbibliotek innehåller också en ordning vid kyrkoherdeinstallation, som använts, när domprosten Petrus Filenius — sedermera biskop i Linköpings stift — år 1744 installerades i sitt ämbete. Ritualen ger intres-

1) Kyrkohistorisk årsskrift 1914, sid. 451 f. T 67 innehåller också formulär för prästvigning.

2) Jfr här H. Spegels yttrande, huruvida biskopsvigning må förrättas av någon annan än ärkebiskopen (Kungl. bibl. Engeströmska saml. B. X. 1. 32).

santa upplysningar om bruket av liturgisk skrud. Man observerar också, att handpåläggning föreskrives.

Överhuvudtaget skulle en genomförd undersökning av biskopsritualens utveckling fram till den tradition, som kodifierades i 1811 års handbok, vara av intresse. Ahnfeldt³⁾ har påvisat skillnaden mellan 1561 års handskrivna och 1571 års tryckta kyrkoordning i detta avseende. Enligt 1561 års kyrkoordning användes vid biskopsvigning prästvigningens formulär, »om den valde ej förut varit i prestämberet». Hade den valde tidigare ordinerats till präst, brukade man ett särskilt formulär. Denna skillnad synes vara av stort intresse vid bedömningen av biskopsämbetets kyrkorättsliga karaktär.

Man skulle sedan kunna följa biskopsritualens utveckling, sådan den föreligger i praxis. Ett exempel skall nämnas utöver de redan anförda. I Linköpings stiftsbibliotek⁴⁾ förvaras ett ritual, som väl i många avseenden överensstämmer med 1744 års ordning men dock har några avvikelser. Biskopsvigningen börjar med psalmen, O huru ljuvlig är, Din boning Herre kär (gps 76), under vilken psalm processionen utgår från sakristian. Främst gå två präster från stiftet »in albis», som bära »ordinandi chorkåpa». Sedan följa ordinandus »in albis», ärkebiskopen och fyra assistenter »in albis, äfwen med Mässhakar» samt notarien. Ordinandus ställer sig »ungefär 2 alnar» från altaret, »men bakom honom stå de båda prästmän, som hafwa Chorkåpan».

När ordinandus har avlagt eden och läst symbolum nicenum, överlämnar ordinator biskopsämbetet med orden: »På och i kraft af den fullmacht» etc. Därefter föreskrives: »Hwarwid fullmachten gifwes ordinando och ordinator med assistenterne hjälpas åt att kläda på honom Chorkåpan». Denna föreskrift saknas i 1744 års ritual, eftersom ordinandus redan vid aktens början var klädd i korkåpa. Notarien intonerar Veni Sancte Spiritus, varefter akten avslutas med psalmen, Nu tackar Gud allt folk (gps 305) eller, Min själ skall lova Herren (gps 86).

Andra aktstycken skulle kunna komplettera dessa antydningar

³⁾ Ahnfeldt, Laurentii Petri handskrifna kyrkoordning 1561, sid. 20, 38. Vid handbokskommittéens sammanträde den 19/1 1688 (RA: PA: I 5: 53) beslöt man: »Biskops ordination skier efter de formulär i Gamble handboken innehålles och ordentl. införes i nya handboken. Item Prästernas ordinationsformulär till Pastorum introduction». Handboken av år 1693 saknar dock dylika formulär.

⁴⁾ H 55.

om biskopsritualens historia⁵⁾. På samma sätt vore det möjligt att följa utvecklingen av ritualen för kyrkoherdeinstallationen, sådan den föreligger i praxis, fram till 1811 års handbok, som betecknar avslutningen på en intressant liturgisk epok. Men därmed sammanhänger den kyrkorättsliga uppfattningen av denna akt⁶⁾.

I.

Sättet at inwiga en Biskop

1. På predikstolen läses Bönen näst för Fader vår.
2. Effter sluten gudstienst med wälsignelsen siunges Psalmen.
3. Under the sidsta verserna gå först 2 prester med messhakar. Sedan inaugurandus i Chorkåpa. Thereffter inaugurator äfwen i Chorkåpa. Sist Episcopi vel Theologi assistentes och effter them Notarius Consistorii.
4. Inaugurandus faller på knä nedan för trapporna af altaret framför en Länstol.
5. Inaugurator håller sitt tal, imedlertid står inaugurandus.
6. Sedan talet ändadt är, stiger inaugurandus up til altaret och faller ther på knä.
7. Theologi assistentes upläsa the wid prestewigningar wanliga Språk.
8. Notarius läser up Fullmachten.
9. Eden afläggas.
10. Symbolum Nicaenum läses af inaugurando.
11. Inaugurator gifwer Fullmagten inaugurando i händer cum Formula: Jag antwardar tig Biskopsämbetet in nom. P. F. et Sp. S. Amen.
12. Impositio manuum et oratio Dominica.
13. Bönen i gamla kyrkio-ordningen Fol. 68. O ewige och barmhertige etc.
14. Förmaningen: gack och föd Christi hiord etc.
15. Wälsignelsen.
16. Hymnus.

II.

Paucis Mutandis et mutatis, när Doct. Andr. Ol. Rhyzelius d. 9 sept. 1744 inwigdes till biskop i domkyrkian af A. Ep. D. J. Benzelio.

1. Bönen för inaugurando läses på predikstolen näst för Fader vår.

⁵⁾ Se t. ex. Kungl. bibl. A 951:2, A 951:3, Engeströmska saml. B. X. 1, 46, Uppsala universitetsbibl. K 69 m. fl. st. A. L. Enebon (Specimen academici-cum de successione canonica et consecratione episcoporum Svecia, 1790) avtrycker en bön för biskopar att brukas före vigningsakten.

⁶⁾ Ritual för kyrkoherdeinstallationer finnas i Uppsala universitetsbibl. Nordin 45, Nordin 1790, Kungl. bibl. Engeströmska saml. B. X. 1. 35 och 46. Ett särskilt intressant ritual, som förf. ämnar utgiva och insätta i dess sammanhang med handboksutvecklingen, förvaras i Kungl. bibl. (A 950:4) med rubriken: Ordning wid kyrkoherdars inwigning i Stockholm 1782. I Växjö stiftsbibl. (Quarto 25) finnas två ritual (jfr KOF I, sid. 515 ff. och följande kyrkolagsförslag).

2. När gudstjänsten är aldeles slutad, begynnes Musique, hwar under Processen sker utu Sacristian således, at 4 präster klädde in albis gå förut parom och stanna 2 på hwarje sidan nedan för trappan til altaret på chorgolfwet. Them följer inaugurandus klädd i chorkåpa och stannar wid en framställd stol på öfwersta trappan, och thernäst ordinator äfwen klädd i chorkåpa och stiger up för altaret, hwarefter komma sidst 2 å 3 par ad-sistentes, Episcopi eller Theologi, som dela sig så at hälften steller sig til hwartdera sidan om disken.
3. När ordinator, som fallit på knä wid altaret, reser sig up och wendt sig til församlingen håller han, omnibus stantibus, ett kort tal öfwer något Bibliskt Språk, som af honom lämpas til acten eller personen.
4. falla alle, hwar the äro stälde, på knä, medan ordinator läs bönen, O Herre Gud, himmelske fader, tu som wet, att wi uti stor fahrligheet icke kunna etc. 7) item af gamla kyrkioordningen, O! alsmechtige ewige Gud, som oss sielfwer befalt hafwer, at wi om arbetare i tino säd etc.
5. När alle rest sig up, framkallas inaugurandus af Primario Adsistentium med thessa orden: Reverendissimus Dominus Episcopus Linc. N. N. accedat ad altare Domini, ut muneri sibi commisso in nomine S. S. Trinitatis rite inauguratur.
6. Befalles Notarius Consistorii upläsa inaugurandi kongliga fullmacht.
7. Sedan thet skedt, säger inaugurator af gamla kyrkio-ordningen: Efter tu äst kallad till thenna tiensten, så gif acht på hwad Guds ande genom the H. Apostlar therom hafwer låtit skrifwas, Hwarpå the tre förste adsistentes iordning läsa up 1. Tim. 3:1—7, Tit. 1:7, 8, 9, och Act. 20:28—31. Hwarpå inaugurator läs then korta förklaring, som theröfwer finnes i samma kyrkio-ordning fol. 67, så liudande: här hörer man, at oss, som til herdar och lärare kallade äre, icke etc.
8. Therefter anmanar ordinator inaugurandum til at med liflig ed, leggandes hand å bok, förbinda sig Gudi, konungenom och embetet. Hwilket han sielf gör ståendes allena i medlertid på knä.
9. Efter aflagd Ed biuder inaugurator, at inaugurandus wille inför Gudi och hans församling giöra sin tros bekännelse med thesse orden: Coram Deo et sancta ejus Ecclesia edat Dominus Episcopus fidei suae Confessionem. Och thetta effterkommes på thet settet, at inaugurandus läs öfwerliudt Symbolum Nicaenum: Jag tror på en Gud, alsmechtigan FADER, himmelens och jordenes etc.
10. När thetta är giordt, antwardas honom embetet af ordinatore med thessa orden: På then fulmacht, som mig å Guds wägnar af hans församling gifwen är, antwardar jag tig, min k. Broder, biskopsembetet i Guds faders, sons och then H. Andes namn.
11. Begynner inaugurator Ps. 183: O tu helge Ande kom etc. och medan then siunges, stå alle på knä.
12. Sedan the sig uprest, stiger inaugurator neder och under händers påläggning, theruti och adsistentes del hafwa, läser: Fader wår, som äst i himblom etc.

7) Den tredje litaniekollekten, som enligt Baelter brukades i äldre tider.

13. Inaugurator stiger åter up til altaret och läs bönen af gamla kyrkioordningen LXVIII: O, ewige och barmhertige Gud etc.
14. Giör inaugurator til Ordinatum thenna förmaningen: Gack och sköt Christi hiord, och haf acht på honom icke nödigt, utom etc. (1 Petr. 5).
15. Läses wälsignelsen öfwer Ordinatum och siunges en Psalm. Sidst gå alle åter i Sacristian i samma ordning, som the uthginge.
In albis gingo förut: 1. M. Laur. Linzander, Sacel. Cathedr. 2. Dn. Carol. Höjer, Sacell. ad. S. Laur. 3. Dn. Canut. Walberg, Oecom. T. C. och 4. M. Andr. Gomerus, Domest. Episc.

Adsistentes woro:

Consistoriales

1. Doct. Petrus Filenius, Arcipp.
2. M. Joh. Sparschuch, prim. Th. Lector
3. M. Petrus Schenberg, Lector Gr. Lingv.

Dioecesani

1. M. Andr. Duraeus, P. & P. in Liung
2. M. Magnus Boraenius, P. & P. in Misterhult
3. Dn. Sveno Thollander, Pastor in Swanshals

Linköping d. 9 sept. Dominica XVII. p. Trin. år 1744.

Notar. Consist. M. Joh. Lizenius.

III.

Ceremoniale wid domprobstens Herr Doct. Petri Filenii introduction til dom-Probste-embetet i domkyrkian Dominica 5. p. Trinit. d. 17 Jun. år 1744 at i acht tagas:

1. Predikar Theologiae Lectoren M. Martin Lidén uti högmässan, tå bön och giöres för introducendo och til slut förmaning til församlingen, at hwar och en wille i sitt rum blifwa sittande at uti stillhet och andacht bewista thenna Christeliga förrättningen.
2. När Psalmen til Communionen begynnes, träda Biskopen, domProbsten och Consistoriales fram i Sacristian.
3. Så snart gudstiensten är med wälsignelse och vers sluten, begynnes Musiquen på Orgelverket, hwilken continueras med Psalmen n.o 323: O gode Herde, som gaf ut titt lif etc.
4. När berörda Psalm begynnes, sker följande Process utur Sacristian. förut gå begge Capellanerna eller twå Präster, begge klädde in albis, och them följer introducendus, solus, uti fullkomlig Mässe-skrud ¹⁾, stelliges han sig mitt för altaret, men begge Prästerna en å hwardera sidan, dock ett steg ifrå disken ut på golfwet. Therpå kommer Biskopen uti wanlig skrud och stiger up för altaret, och honom följa Consistoriales i parom och sin wanliga prästedrägt, stelliges sig helften å hwardera sidan om altaret.

¹⁾ Vid synoden i Västerås 1679 (ULA:VDA:A. I. 16) beslöt man, att »så wäll introducens som introducendus» skulle bära mässkläder, »som tillförende wanligt har warit och ännu uthi andra stift brukas».

5. Då Psalmen är ändad, håller Biskopen ett enfalligt tal, som lämpas först til introducendum med wälmenta påminnelser, och sedan til församblingen afwen med tienliga förmaningar.
6. Upläses Kungl. Majts fullmacht af Notario Consistorii öfwerliudt eller med klar röst.
7. Antwardas af Biskopen domProbstembetet introducendo uti then H. Tre-fallighetz namn.
8. Sker händers påläggning med Fader wårs läsande.
9. Therefter giöres trogen nåd- och lyckönskan med en kort bön til Gud och sidst Herrans wälsignelse.
10. Slutes med Psalmen, N:o 305: Nu tackar Gud alt folk med etc.
11. Går Processen under muscicerande på Orgelverket i samma ordning tillbaka ifrå Altaret til Sacristian, som förrut skedde.

D. Lindqvist.

Musikupplagan till »Sjungom.»

Sjungom. Musikupplagan. Diakonistyrelsen. Häft. 11:—, inb. 14:—.

Äntligen! Den i många och långa år förbidade musikupplagan till den gamla trotjänaren »Kyrklig sång»:s efterträdare »Sjungom» föreligger sent omsider i bokhandeln. Dröjsmålet har givetvis ytterligare stegrad förväntningarna och kritiklusten. Men nu är boken alltså kommen.

Man kan utan vidare konstatera, att det är en ofantlig skillnad mellan musikupplagan till »Sjungom» och den till »Kyrklig sång». Underligt vore det väl också annars. De senare decenniernas kyrkomusikaliska utveckling har givetvis måst avspeglas i denna sångboks musik.

Min uppgift är närmast att något granska »Sjungom» med hänsyn till dess praktiska musikaliska användbarhet i det kyrkliga ungdomsarbetet. Det framstår därvid till att börja med som ett betydande värde, att utgivarna — hrr Erling, Rosenquist och Sahlin — presenterar samtliga sånger i ett enkelt, gott och lättspelt ackompanjemang, där man välgörande radikalt sökt undvika den tunga fyrstämmiga vokalsatsen. Går man så till melodimaterialet, så vill anm. för sin del betyga sin tillfredsställelse över att en rad sånger i enkel andlig folkton (ur »Från fädernas tid») fått komma med; de kommer helt visst att visa sig praktiskt högst

användbara, även om deras musikaliska halt förvisso kan diskuteras. Värdefulla tillskott har hämtats från Lindemanns koralbok. Däremot efterlyser man Thomas Laub och något av finsk andlig folkvisa. Psalmen »Gud vare lovad» har glädjande nog funnit ett refugium i »Sjungom» efter sin oförtjänta förvisning ur psalmboken. Med särskild glädje återfinner man en hel rad tidegårdshymer, liksom fullständig musik till laudes och completorium. Detta måste givetvis annoteras som ett tidens tecken och ett praktiskt framsteg av betydande mått. För det praktiska ungdomsarbetet värdefullt är vidare, att icke få sånger är användbara som solo-sånger och åtskilliga som körsånger (t. ex. »In dir ist Freude», Lindbergs »Det spirar i Guds örtagård» och Wikanders sköna »Det brinner en stjärna»). Kanonurvalet kunde vara större, men det som finns med är väl valt. Ett särskilt intresse knyter man till folkviseavdelningen, som egentligen inte heller den är så värst fyllig, tyvärr. Men denna avdelning företer en ovanlig och uppriskande anblick. Melodierna är befriade från den ackordiska tvångströjan och i stället arrangerade för enkel vokal eller instrumental beledsagning (t. ex. med fiol, blockflöjt etc.), vilket borde kunna bli betydelsefullt för musikutövningen i ungdomsarbetet, där man i hög grad saknat enkel nyttomusik, som kunnat exekveras också av oövade amatörer till egen och i någon mån andras glädje. Arrangemangen, som är värda högt beröm över lag, har hrr Rosenquist och Thure Olsson till upphovsmän.

Det helt nykomponerade musikmaterialet är av skiftande valör. En del därav torde man utan profetiska gåvor kunna förutspå en mycket ringa praktisk uppmärksamhet och användning. Den flitigaste bidragsgivaren är Rosenquist, som presterat åtskilliga melodier, av vilka en del är ypperliga, medan andra bär en omisskännlig prägel av beställningsmusik. Dessutom är Rosenquists melodier stundom föga folkliga. Detta gäller också Tollins »Steniga ödeländer», Berggrens »Se ringen sig sluter» och Auléns »Låt från ovan ljuset falla». I sin kantiga strikthet verkar de ibland nästan lite komiskt arkaiserande. Av annan, mer allmänt famlande art är t. ex. sättningsarna till »Det är något bortom bergen» och Karlfeldts »Jungfru Maria», men dessa båda dikter, som i sig själva är musik, lämpar sig givetvis mycket obetydligt för vidare musikalisk formgivning och i alla händelser inte för unison sång.

Pehr Edwall.

Laurentius Petri Sällskapet.

Sällskapetets medlemmar kallas till årsmöte i Halmstads församlingshem lördagen den 2 augusti 1947 kl. 18. Föredrag av komminister Ragnar Stenberg, Lidingö. Ämne: Liturgi och konst.

I samband med årsmötet anordnar sällskapet sitt sedvanliga sommarkonvent, som i år likaledes förlägges till Halmstad den 29 juli—3 augusti.

Dagordning:

- Kl. 8.30. Morgonbön (läst eller sjungen tidebön).
- Kl. 9. Frukost.
- Kl. 11—13. Övningar i Församlingshemmet eller i kyrkan, som avslutas med sext.
- Kl. 13.15. Gemensamt kaffe.
- Kl. 15—17. Övningar som avslutas med vesper.
- Kl. 17.15. Middag.
- Kl. 19.30. Övningar eller samkväm.
- Kl. 21. Completorium.

Övningarna omfatta såväl gregoriansk sång (tidebön och mässa) som flerstämmig körsång. För dessa övningar medföres Mässbok I och Svenskt Antifonale; för de lästa tideböerna: Den svenska tidegården, 1944.

Övningar i den flerstämmiga sången ledas liksom tidigare av Magister Mogens Wöldike, Köpenhamn, den gregorianska sången av kyrkoherde A. Adell, Söderköping.

I övrigt har medverkan utlovats av: kyrkoherdarna S. Ljung, Veinge, Knut Peters, Söndrum, domkyrkosyssloman Pehr Edwall, Växjö, komminister T. Stenbäck, Halmstad, organist Finn Viderø, Köpenhamn, musikdirektörerna Inga Johnsson, Värö, C. O. Rosenqvist, Engelholm, kantorerna Albert Rumbäck och R. Andersson, Harplinge, och Arne Andreasson, Getinge

På fredagens förmiddag firas högmässa, högtidligare form av nattvardsgudstjänst i Söndrums kyrka. Därvid utföres förklaringsdagens introitus.

Anmälan om deltagande i konventet och årsmötet göres till pastorsämbetet i Söndrum, adress: Halmstad, senast den 15 juli. Konventet är avgiftsfritt och öppet även för icke medlemmar av sällskapet. Uppgift bör lämnas om ensamt rum önskas.

Logi anordnas i största utsträckning i hem, i dubbelrum 3:— och i enkelrum 3:50 å 4 kr. per natt och bädd. Måltiderna intagas på pensionat Högvakten. Pris för frukost och middag 4 kr. (inklusive servisavgift), enkelmål kr. 2:50.

Styrelsen anhåller vördsamt att medlemmarna ville insända årsavgiften 10 kr. snarast på sällskapets postgirokonto 17 13 72, adress: Prästgården, Söndrum, Halmstad.

Indbydelse

till nordisk Konvent i Helsingør den 2—6 Juni 1947.

Paa Initiativ af Laurentius Petri Sällskapet har i Høsten 1946 Repræsentanter for Finland, Island, Norge, Sverige og Danmarks Kirker afholdt Møder for at drøfte de Bestræbelser til Fornyelse af Tidebønnen, som er fremkommet i Nordens Kirker de sidste Aartier. Det har derved vist sig, at disse Bestræbelser følger saa ligeartede Linier, at en fortsat og kontinuerlig Kontakt mellem de for Tidebønnen interesserede var af Værdi.

For at udvide denne Kontakt indbyder undertegnede hermed til broderligt Konvent for det nordiske Gudstjenestelivs Historie og Praksis med særlig Hensyntagen til Tidebønnerne. Konventet afholdes i Helsingør den 2—6 Juni 1947 efter vedlagte præliminære Program.

Man samles Mandag den 2. Juni Kl. 19 og afrejser efter Laudes om Fredagen den 6. Juni.

Omkostninger:

For Kost: 7 Kr. pr. Dag + 15 % Serveringsafgift.

For Logi: 3,75—5,75 pr. Nat + 15 % til Betjening. Opgiv om Enmandsværelse ønskes.

Meddelelse om Konventets ydre Anordninger gives af Sognepræst Dag Monrad Møller, Oure, Fyen.

Söderköping

Rynkeby

Trondheim

Arthur Adell

V. Lissner

A. Sandvik

kyrkoherde

Sognepræst

Res. Kapellan

Helsingfors

Hraungerdi Island

Gustaf Pettersson

Sigurdur Pálsson

Director cantus

Soknaprestur

Helsingør.

Nordiskt Konvent den 2—6 Juni 1947.

DAGORDNING.

Mandag: Samling ved Karmeliterklosteret.

Kl. 19 Aftensmaaltid og derefter Samvær med Konstituering af Konventet. Hilsener fra de forskellige Landes Repræsentanter. Forklaring til Tirsdagens Gudstjenester ved Sognepræst Gunnar Pedersen, Bjerreby.

Kl. 21 Completorium med Prædiken af Sognepræst V. Lissner, Rynkeby.

Tirsdag — Onsdag — Torsdag:

Kl. 8 Laudes og Højmesse. (Fredag blot Laudes.)

Tirsdag: Sognepræst N. P. Hansen, Gudbjerg, Fyen.

Onsdag: Domkyrkosyssloman Pehr Edwall, Växjö.

Torsdag: Sognepræst Odd Godal, Furnes.

Kl. 9,30 Morgenmad.

Kl. 10,30—12 Foredrag.

Tirsdag: Kyrkoherde, Teol. Lic. K. Peters, Söndrum:
Medeltida breviarietradition.

Onsdag: Dr. C. M. Sandvik, Oslo: Tidegården i Me-
nigheden.

Torsdag: Sognepræst Sv. Aa. Nielsen: Psalteret i Vi-
denskabens og i Evangeliets Lys.

Kl. 12 Sext.

Kl. 12,30 Middag.

Kl. 15,30—17,30 Forhandlinger.

Tirsdag: Korte Redegørelser for den genopvaagnede
Tidebønsinteresse i Norden: Indledere: For Sveri-
ge: Kyrkoadjunkt Lars Lindhagen, Danderyd; for
Danmark: Sognepræst Gunnar Pedersen, Bjerreby;
for Norge: Res. Kapellan Agnar Sandvik, Trond-
hjem; for Island: Sognepræst Sigurdur Páls-
son, Hraungerdi; for Finland: Kyrkoherde Alvar
Nyqvist, Vasa; for U. S. A.: Rev. Carlton H. Mall,
Maywood.

Onsdag: Fælles Arbejde mod fælles Maal. Samtale
indledet af kyrkoherde A. Adell, Söderköping.

Torsdag: Fortsatte Forhandlinger.

Kl. 17,30 Vesper.

Kl. 18,30 Aftensmaaltid.

Kl. 20,30 Meditation eller Bibelstudium.

Tirsdag: Sognepræst Gunnar Pedersen, Bjerreby.

Onsdag: Offentlig Gudstjeneste ved Pastor Ole Sæve-
rud, Nestun ved Bergen.

Torsdag: Kyrkoherde Alvar Nyqvist, Vasa.

Kl. 21 Completorium.

Gudstjänesterne holdes i Sct. Mariæ Kirke. Torsdagens Højmesse i Sct. Olai Kirke. Forhandlinger og Foredrag holdes i Karmeliterklosteret. Maaltiderne indtages paa Hotel Skandia.

Mandag Kvæld og Torsdag holdes Gudstjänesterne efter dansk Ordning, Onsdag efter svensk, Tirsdag efter norsk (Tidegården evt. efter dansk.)

Organister ved de danske Gudstjänester: Magister Mogens Wøldike, Kjøbenhavn (ev.). Ved de svenske: Musikdirektör Torsten Hägg, Jönköping; ved de norske: Domorganist og Kantor Ludvig Nielsen, Trondheim.

Meddelande.

Sommarkurs för kyrkomusiker. Storkyrkans SCHOLA CANTORUM anordnar även i år en fortbildningskurs för kyrkomusiker, som äger rum i Stockholm den 25 juni—5 juli. Då intresset för förra årets kurs var mycket stort, har det i år ordnats så att flera deltagare kunna mottagas genom att orgelundervisningen delats upp på två avdelningar: grupp I under musikdir. Alf Linders ledning, grupp II under musikdir. Titus Hultstrand, varvid varje deltagare erhåller tre timmars individuell undervisning. Kursens övriga del, obligatorisk för samtliga deltagare, omfattar huvudämnen liturgisk sång (kyrkoherde Arthur Adell, 5 tim.), kontrapunkt och harmonilära (musikdir. Harald Göransson, sammanlagt 10 tim.), samt kördirigering (musikdir. Eric Ericsson, 5 tim.). I sistnämnda ämne, som är en nyhet för året, kommer deltagargruppen att i mån av behov kompletteras till en blandad »övnings-

kör». Dessutom tillkommer föreläsningar och diskussioner i skilda ämnen, samkväm och musikgudstjänster. Utom av ovannämnda har medverkan utlovats av bl. a. läraren i liturgik vid Musikhögskolan komminister Ragnar Stenberg och orgelbyggaren och intonatören Walter Ziegler hos firmen Akerman & Lund.

Kursavgiften blir för dem som delta i orgelgrupp I 85:— kr., för grupp II 70:—. För dem som önska delta i orgelundervisningen som åhörare reduceras avgiften till 55:—, resp. 45:—. Anmälan plus anmälningsavgift på kr. 20:—, som sedan frånräknas kursavgiften, skall vara inkommen före den 1 juni till kursledaren, musikdir. H. Göransson, Upplifsvägen 7, Solna, som tillhandahåller prospekt och närmare upplysningar. — Medinbjudare till denna kurs är Stockholmskretsen av K. S. V., i vilken inbjudan även Centralstyrelsen för S. A. O. K. instämmer.

LIBRARY

1 JUL 1907

L.H.

RÖSTEN

DESS SKOLNING OCH VÅRD

av *KNUT VIKROT*

Lär. i talteknik o. liturg. läsn.
vid Lunds univ.

Förord av hovsångaren *JOEL BERGLUND*

“Knut Vikrots arbete bär vittne om ett kunnande, en pedagogisk talang och en erfarenhet som imponera. Sedda mot ljuset av den sunda uppfattningen i hans pedagogik te sig många hittills praktiserade metoder ohjälpligt distanserade. Helt säkert kommer Knut Vikrot med detta arbete nu att uppmärksammas som en av de främsta och vederhäftigaste sångpedagogiska experterna i vårt land.“

Musikdir. Jan Pontén i Sv. Gudstjänstliv

“Man får ett välgörande tillförlitligt intryck av hans undervisning.“

Curt Berg i Dagens Nyheter

“Jag vill åt alla intresserade livligt anbefalla Knut Vikrots bok. Den är grundlig, saklig och självständig till innehållet samt klar och ledig i formen.

Hilma Henningsson i Tale og Stemme

Under översättning till danska. — 6:50 — Andra upplagan

ORGELKONST

HANDBOK I ORGELKÄNNEDOM

av *CARL E. ROSENQUIST*

“Ett ovanligt vederhäftigt, noggrant och omsorgsfullt, intresseväckande och tidsenligt arbete som med fullaste förtroende kan rekommenderas alla dem som vilja inhämta kunskaper om orgelbyggeriets mål och medel.“

Domkyrkoorganisten H. Weman, Uppsala

4:75

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND

HELIG SÅNG

72 hymner för 2-stämmig
barn- och ungdomskör

Under medverkan av *F. Sandberg*
och *D. Murgård* utgiven av
HUGO BLENNOW

2:—

GLEERUPS FÖRLAG, Lund

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

NYA VARVET
Tel. Göteborg 29 12 60

Tillverkar kyrkoorglar.
Utför alla i yrket förekommande arbeten.
Innehar mästarbrev.

E. A. Setterquist & Son Eftr.

ÖREBRO

Sveriges äldsta fabrik
för kyrkoorglar

Tel. fab. 10134. Bost. 18607

NYHETER**Människan
och inkarnationen**

enligt Irenaeus

av

Gustaf Wingren

9:50

**Katekesen
i kyrka och skola**

Ett aktuellt problem

av

Johannes Ljunghoff

1:50

C. W. K. GLEERUP - LUND

H. LINDEGREN

Medlem av SVENSKA ORGELBYGGARES FÖRENING.

Tillverkar piporglar,
som utmärka sig för största hållbarhet
samt god »orgelmässig» ton.
Mångårig erfarenhet.

**ORGELBYGGARE
GÖTEBORG**

Postadress:
KOMMENDÖRSGATAN 12

Telefoner:
BOSTADEN 14 26 38
FABRIKEN 14 93 38

A. MAGNUSSONS ORGELBYGGERI

GÖTEBORG

Telefoner:
15 12 79, 16 59 29

SVENSKT

KVALITETSARBETE

PIPORGLAR

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med karaktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation.

Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anläggningar för elektrisk bältdrift utföres.

Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.